

Банки-учасники зазначеного проекту:

АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»
АТ «УкрСиббанк»
ПАТ «ІНГ Банк Україна»
ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»
ПАТ «СІТІБАНК»
ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»

**Найкращі практики провідних банків України з питань
фінансового моніторингу**

м. Київ, 2018 р.

Мета цього документу - довести до широкого загалу української банківської спільноти:

- найкращі приклади застосування норм чинного законодавства України;
- досвід відомих міжнародних банків в частині застосування ризик-орієнтованого підходу під час виконання своїх обов'язків у сфері ПВК/ФТ;
- міжнародні норми та підходи щодо їх практичної імплементації.

Варто наголосити, що основним підґрунтям побудови ефективної внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу має стати ризик-орієнтований підхід, який дозволить мінімізувати ризики банку, а його застосування у повсякденній роботі - уникати та не допустити залучення банківських послуг до проведення схемних операцій.

При цьому слід розуміти, що при застосуванні ризик-орієнтованого підходу зміст превентивних заходів, що вживаються банком, має превалювати над їх формою.

Кожен з банків може долучитись до даного проекту шляхом:

- надання запитань/тем, які б на його думку доцільно було б освітити у подібних практиках;
- поділитись своїм власним досвідом;
- надання пропозицій стосовно покращення порядку доведення до банківської спільноти найкращих практик та їх застосування у повсякденній роботі;
- з будь-яких інших питань, пов'язаних з фінансовим моніторингом.

Перелік скорочень, наведених у документі

Закон про запобігання	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»
Закон про банки	Закон України «Про банки і банківську діяльність»
Положення № 417	Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 26.06.2015 № 417
Положення № 369	Положення про порядок здійснення банками аналізу та перевірки документів (інформації) про фінансові операції та їх учасників, затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.08.2016 № 369
КБВ	кінцевий бенефіціарний власник (контролер)
ЄДР	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
FATF	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering)
ВК/ФТ	легалізація (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування

	розповсюдження зброї масового знищення
ПВК/ФТ	запобігання та протидія легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
PEP	Politically Exposed Persons. Національний, іноземний публічний діяч, діяч, який виконує політичні функції в міжнародних організаціях, особа близька або пов'язана з публічним діячем
ІФ	Інвестиційні Фонди
ФОП	Фізична особа-підприємець
Південний регіон	Включає Одеську, Миколаївську, Херсонську, Кіровоградську області
Wikipedia	Загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія
Forbes	американський діловий журнал, один із найавторитетніших і найвідоміших економічних друкованих видань у світі
Bloomberg	американська компанія, провайдер фінансової інформації. Один з двох провідних світових постачальників фінансової інформації для професійних учасників фінансових ринків
Reuters	британське агентство новин і постачальник даних про фінансові ринки, що постачає інформаційні повідомлення газетам та іншим засобам масової інформації.
Paradise Papers	«Райські папери». Масив оприлюднених електронних конфіденційних матеріалів, який стосується діяльності офшорних компаній та розкриває інформацію про активи та власність політиків та інших публічних діячів.

I. Процедури встановлення КБВ

- ст. 9 Закону про запобігання
 - ст.64 Закону про банки
 - розділ V Положення №417
- КБВ** — фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом **реалізації права володіння** або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків

статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі.

Встановлення КБВ під час ідентифікації та верифікації клієнта - юридичної особи передбачене не тільки українським законодавством, а є також однією з найважливіших складових процедури належної перевірки клієнта відповідно до рекомендацій FATF.

Великі міжнародні корпоративні компанії

Інформація/документи для встановлення КБВ великих корпоративних клієнтів може бути отримана:

- ✓ безпосередньо від клієнта банку;
- ✓ інформація, отримана у вигляді листа, складеного та засвідченого належним чином материнською компанією клієнта/реальним КБВ клієнта;
- ✓ з публічних джерел, у тому числі, з мережі Інтернет (наприклад, з офіційного сайту клієнта, материнської компанії клієнта; з сайтів, які містять інформацію стосовно реєстру юридичних осіб/компаній тієї чи іншої країни).

Отриману інформацію доцільно порівняти з інформацією з інших джерел (дані фондової біржі (якщо цінні папери материнської компанії клієнта обертаються на фондовій біржі), аудиторські звіти, комерційні бази, незалежні видання з надійною репутацією ([Bloomberg](#), [Forbes](#), [Reuters](#) тощо) для того, щоб впевнитися, що банком встановлені реальні КБВ, а не особи, які є агентами, номінальними власниками або є тільки посередниками щодо права власності.

Позитивна практика

Негативна практика

Ситуативний приклад 1

До банку звернулася локальна компанія з метою відкриття поточних рахунків, якою була надана структура власності, що включала кілька рівнів власності. Надана структура власності закінчувалася холдинговою компанією (Королівство Нідерландів), і потенційним клієнтом було вказано в опитувальнику, що інформацією щодо КБВ локальна компанія не володіє. Згідно з даними ЄДР КБВ у компанії відсутні.

З метою встановлення КБВ локальної компанії банк звернувся до холдингової компанії з проханням розкрити її повну структуру власності. Ще три рівні власності були розкриті холдинговою компанією з зазначенням материнської компанії (Республіка Австрія). Для отримання подальшої інформації банку було рекомендовано звернутися до юридичної компанії (Республіка Австрія), яка

Ситуативний приклад 1

Встановлення КБВ (відсутності КБВ) лише на основі інформації, наданої клієнтом, та даних ЄДР без порівняння отриманої інформації з даними з інших джерел (з офіційного сайту клієнта, материнської компанії клієнта; з сайтів, які містять інформацію стосовно реєстру юридичних осіб/компаній тієї чи іншої країни; дані фондової біржі (якщо цінні папери материнської компанії клієнта обертаються на фондовій біржі), аудиторські звіти, комерційні бази, видання з надійною репутацією ([Bloomberg](#), [Forbes](#), [Reuters](#) тощо) для того, щоб впевнитися, що банком встановлені реальні КБВ, а не особи, які є агентами, номінальними власниками або є тільки посередниками щодо права

обслуговує материнську компанію, оскільки тільки власності. вказана юридична компанія була уповноважена материнською компанією розкривати структуру власності останньої. Банк звернувся до юридичної компанії із запитом і отримав інформацію, що фізичні особи, які одноособово володіють прямо або опосередковано 25% і більше в локальній компанії відсутні.

Згідно з даними комерційної бази, якою користується банк, локальною компанією опосередковано володіють (95%) п'ятеро членів однієї родини. Ці ж п'ятеро осіб були вказані як КБВ материнської компанії у виданнях з надійною репутацію ([Bloomberg](#), [Forbes](#)). Вони (як діти) успадкували частки у капіталі компанії після смерті її засновника.

Отже, банком здійснено всі достатні дії щодо встановлення КБВ потенційного клієнта (п'ять вище вказаних осіб). Ідентифікаційні дані КБВ банком встановлені на основі даних видань з надійною репутацію, а також даних комерційної бази, якою користується банк.

Ситуативний приклад 2

До Банку звернулася компанія з метою відкриття поточних рахунків, якою була надана структура власності, що включала кілька рівнів власності і закінчувалася холдинговою компанією. Відповідно до структури власності, наданої потенційним клієнтом, 60% акцій холдингової компанії обертаються на Варшавській фондовій біржі (англ. Warsaw Stock Exchange) (власники 10% акцій і більше відсутні). Решта 40% акцій холдингової компанії належать канадській компанії, 100 % акцій якої, в свою чергу, обертаються на Фондовій біржі Торонто (англ. Toronto Stock Exchange). Потенційним клієнтом було вказано в опитувальнику, що фізичні особи, які одноособово прямо або опосередковано володіють 25 % і більше статутного капіталу холдингової компанії відсутні, тому КБВ у компанії відсутні. Інформація щодо відсутності КБВ у потенційного клієнта також підтверджувалася даними ЄДР.

Проте банком на основі аналізу публічної інформації ([Wikipedia](#)) встановлено, що канадський бізнесмен контролює вказану вище канадську компанію. Видання з надійною репутацію ([Bloomberg](#), [Forbes](#), [Reuters](#) тощо) та дані комерційної бази, якою користується банк, також підтверджували дану інформацію, та у річному звіті канадської компанії за 2016 рік було

вказано, що канадський бізнесмен володіє 46% прав голосу в компанії.

Вказана вище інформація була доведена до відома потенційного клієнта, та була відображена ним в структурі власності. Оскільки локальна компанія не володіла даними щодо ідентифікаційних даних канадського бізнесмена – КБВ та, враховуючи, що такі дані були наявні в публічних джерелах, потенційним клієнтом ці дані були вказані в його структурі власності з відміткою, що вони базуються на публічних даних.

Отже, банком здійснено всі достатні дії щодо встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) потенційного клієнта.

II. Рекомендації стосовно організації процесу визначення КБВ для специфічних установ: інвестиційних фондів

- ст. 9 Закону про запобігання
- ст.64 Закону про банки
- розділ V Положення №417

КБВ — фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом **реалізації права володіння** або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі.

Встановлення КБВ під час ідентифікації та верифікації клієнта - юридичної особи передбачене не тільки українським законодавством, а є також однією з найважливіших складових процедури належної перевірки клієнта відповідно до рекомендацій FATF.

- поняття «інвестиційного фонду»

Великі міжнародні корпоративні компанії

ІФ являє собою пул активів, як правило, отриманих від більш ніж одного інвестора. Капітал фонду походить від інвесторів фонду через процес підписки. Хоча інвестори, ймовірно, не контролюють інвестиційні рішення (інвестиційний менеджер, як правило, контролює активи фонду), кошти надходять від них, і вони, також, можуть вважатися такими, що контролюють активи фонду, оскільки вони можуть вилучати кошти або інвестувати далі. У більш складних структурах інвестори в основний фонд

можуть бути самими фондами.

Фонд може бути заснований кількома способами: як компанія, партнерство або у формі трасту. Як правило, для встановлення КБВ фонду необхідно визначити його організаційно-правову форму (яким чином засновано/створено фонд).

З метою встановлення КБВ ІФ необхідно визначити основних інвесторів фонду з часткою власності/контролю/прибутку 25% і більше, а також встановити КБВ менеджера фонду та всіх, хто контролює активи фонду (контролюють інвестиційні рішення).

Зазначена інформація/документи може бути отримана:

- безпосередньо від клієнта банку;
- інформація, отримана у вигляді листа, складеного та засвідченого належним чином материнською компанією клієнта/реальним КБВ клієнта;
- з публічних джерел, у тому числі, з мережі Інтернет (наприклад, з офіційного сайту клієнта, материнської компанії клієнта; з сайтів, які містять інформацію стосовно реєстру юридичних осіб/компаній тієї чи іншої країни).

Отриману інформацію доцільно порівняти з інформацією з інших джерел (дані фондової біржі (якщо цінні папери материнської компанії клієнта обертаються на фондовій біржі), аудиторські звіти, комерційні бази, видання з надійною репутацією (Bloomberg, Forbes, Reuters тощо) для того, щоб впевнитися, що банком встановлені реальні КБВ, а не особи, які є агентами, номінальними власниками або є тільки посередниками щодо права власності.

Позитивна практика

Негативна практика

Ситуативний приклад 1

До банку А звернулася компанія з метою відкриття поточних рахунків, якою була надана структура власності, що включала кілька рівнів власності (компанії країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки). Надана структура власності закінчувалася ІФ, і потенційним клієнтом було вказано в опитувальнику, що інвесторів з часткою 25% і більше фонд не має, тому КБВ відсутні. Інформація щодо відсутності КБВ у потенційного клієнта також підтверджувалася даними ЄДР.

Проте банком на основі аналізу публічної інформації (офіційні інтернет сторінки материнської компанії потенційного клієнта та інвестиційного фонду, вказаного у структурі власності) було встановлено, що фондом керує інвестиційна компанія (створена у формі партнерства), якою управляє генеральний партнер

Ситуативний приклад 1

Встановлення КБВ (відсутності КБВ) лише на основі інформації, наданої клієнтом, та даних ЄДР без порівняння отриманої інформації з даними з інших джерел (з офіційного сайту клієнта, материнської компанії клієнта; з сайтів, які містять інформацію стосовно реєстру юридичних осіб/компаній тієї чи іншої країни; дані фондової біржі (якщо цінні папери материнської компанії клієнта обертаються на фондовій біржі), аудиторські звіти, комерційні бази, видання з надійною репутацією (Bloomberg, Forbes, Reuters тощо) для того, щоб впевнитися, що банком встановлені реальні КБВ, а не особи, які є агентами, номінальними власниками або є тільки посередниками щодо права власності.

(також компанія), який, в свою чергу, контролюється відомим бізнесменом (інформація отримана з річної звітності інвестиційної компанії). Ця інформація також була підтверджена з інших джерел (комерційна база, видання з надійною репутацією (Forbes)).

Отже, банком здійснено всі достатні дії щодо встановлення КБВ потенційного клієнта.

Ситуативний приклад 2

До відділення Банку Б звернулася компанія з метою відкриття поточних рахунків, якою була надана структура власності, що включала кілька рівнів власності і закінчувалася холдинговою компанією. Потенційним клієнтом було вказано в опитувальнику, що фізичні особи, які одноособово прямо або опосередковано володіють 25 % і більше статутного капіталу холдингової компанії відсутні, тому КБВ у компанії відсутні. Інформація щодо відсутності КБВ у потенційного клієнта також підтверджувалася даними ЄДР.

Проте банком на основі аналізу публічної інформації (видання з надійною репутацією ([Bloomberg](#), [Forbes](#), [Reuters](#) тощо), а також інформації з комерційної бази, що використовується банком, було встановлено, що контролером потенційного клієнта є PEP та члени його родини.

У зв'язку з цим у потенційного клієнта банком була запитана додаткова інформація, і холдинговою компанією був наданий лист (завірений належним чином), яким була розкрита її повна структура власності, а саме:

- ✓ капітал холдингової компанії розподілено між компаніями (країна реєстрації – офшорні території), кожна з яких володіє менше ніж 25% капіталу;
- ✓ кожною з цих компаній, в свою чергу, володіють інші компанії-нерезиденти як довірені особи відповідно до трастових декларацій;
- ✓ по кожному із трастів бенефіціарами є один і той же PEP та члени його родини.

Отже, банком здійснено всі достатні дії щодо встановлення КБВ потенційного клієнта, якими є PEP та члени його родини.

П.а. Рекомендації стосовно організації процесу визначення КБВ для специфічних установ: трастів.

- **(а) поняття «трасту»:** У зв'язку з відсутністю в законодавстві України конструкції довірчої власності, що існує в англо-американській системі права, зокрема, інституту трасту, встановлення кінцевих вигодоодержувачів такої правової конструкції є більш проблемним. Конструкція довірчої власності, що існує в англо-американській системі права, значною мірою відрізняється від довірчо-правових інститутів, які існують у країнах континентального права, і зокрема, в праві України.

- п.41 ст.1. Закону про запобігання

Законом про запобігання траст визначено, як юридичну особу-нерезидента яка провадить свою діяльність на основі довірчої власності, де повірений діє за рахунок і в інтересах довірителя, а також зобов'язується за винагороду виконувати певні юридичні дії. Разом з цим, у багатьох юрисдикціях (наприклад, Республіка Кіпр, Британські Віргінські Острови) траст засновується на підставі договору та не набуває статусу юридичної особи. Для такої правової конструкції, банкам, також, необхідно встановлювати інформацію про установника управління, управителя та бенефіціара з метою розкриття інформації про всіх осіб, які підпадають під поняття «КБВ».

- (б) переваги використання трастів у структурі власності юридичної особи:**

Така правова конструкція, як траст, є дієвим механізмом при заснуванні та веденні бізнесу та дозволяє ефективно спланувати оподаткування доходів від господарської діяльності, захистити інформацію про фактичних вигодоодержувачів шляхом обмеження доступу сторонніх осіб до інформації про власників трасту, а також уникнути незаконних посягань кредиторів на майно юридичних осіб. Хоча описані вище переваги управління майном шляхом створення трасту і робить цей механізм привабливим для суб'єктів господарювання, все ж не варто забувати, що трастові правові конструкції часто використовуються з метою відмивання (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом. Тому, при співпраці із юридичними особами, у структурі власності яких є трастові правові конструкції, слід детально проаналізувати всі аспекти майбутньої діяльності та зважити ризики, що можуть бути пов'язані з цим.

- (в) ідентифікація суб'єктів трасту:**

У випадку наявності у структурі власності клієнта правової конструкції трасту, банк зобов'язаний встановити інформацію про:

- 1) довірчого власника (trustee) – тобто інформацію про особу, яка здійснює управління майном;
- 2) засновника (trustor, settlor) – особу, яка передала майно в управління;
- 3) вигодоодержувача (beneficiary) - особу, в інтересах якої створено траст;
- 4) захисника (protector) (за наявності).

Документами, на підставі яких можливо встановити інформацію

щодо вищевказаних осіб можуть бути: трастова декларація (trustee declaration, trust settlement, trust deed, trust certificate).

Позитивна практика

Ситуативний приклад

Під час уточнення інформації про клієнта юридичну особу (резидента України), а саме - відомостей про КБВ, Банком було виявлено розбіжності між інформацією в ЄДР та відкритих джерелах.

Клієнтом було надано Банку структуру власності із відображенням кінцевої компанії - резидента Республіки Кіпр (далі – Кіпр), учасниками якої є громадяни Кіпру (Особа 1 та Особа 2). Також було встановлено, що Особа 1 та Особа 2 є одночасно директорами низки інших компаній.

У процесі поглибленої перевірки отриманої інформації Банком було з'ясовано, що юридична особа-резидент Кіпру є провайдером консалтингових послуг, яка спеціалізується на реєстраційних діях, в тому числі послугах з управління активами. Банком до того ж було виявлено, що інформація про таку компанію є в переліку Paradise Papers.

Банк звернувся до Клієнта з метою отримання додаткових пояснень щодо спростування підозр про використання компаній-оболонок. Клієнт пояснив, що компанія - резидент Кіпру використовується для спрощення процесу реєстраційних дій на Кіпрі і по факту – це лише управитель майном, яке було передано в довірчу власність іншими особами. За запитом банку, клієнт надав трастові декларації, які підтверджують факт створення трасту. Траст було засновано з метою передачі майна в управління громадянами України, які, до того ж, є РЕР.

Така непрозора структура власності та наявність РЕР серед КБВ викликала підозри щодо клієнта та стала підставою для перегляду рівня ризику Клієнта та запровадження додаткових заходів фінансового моніторингу, зокрема поглибленого аналізу операцій.

III. Досвід виявлення РЕР у роздрібному банку

- I. Ризики щодо роботи з РЕР* в Україні**
- Корупція
 - Олігархізація
 - Корпоративно-кланові зв'язки

Позитивна практика роботи з РЕР

II. Шляхи виявлення РЕР

1. Відкритий діалог з клієнтом у форматі «питання-відповідь» при заповненні Опитувальника.
2. Автоматична online-перевірка за допомогою РЕР-списків (та offline-перевірка - по факту внесення змін до списків):
 - а. Національні публічні діячі – через:
 - Комерційні бази;
 - Власні бази.
 - б. Іноземні публічні діячі – через:
 - міжнародні комерційні бази.
3. Аналітична робота з відкритими джерелами – на

постійній основі (зокрема, пошук інформації щодо зв'язків, джерел походження коштів поза політичною кар'єрою, достовірних даних / результатів розслідувань злочинної діяльності тощо).

4. Аналіз ризику послуг. Особлива увага на операції зовнішньоекономічної діяльності, з цінними паперами, з придбання корпоративних прав.
5. Аналіз операцій із зарахування коштів з державних облікових рахунків - вигодоодержувачем може виявитись РЕР, який приховав факт свого відношення до категорії РЕР.
6. Аналіз наступної додаткової інформації щодо РЕР-клієнта:
 - а. функціональні обов'язки органу, в якому працює РЕР;
 - б. природа посади (почесний / найманий);
 - в. рівень і характер повноважень, вплив на державні органи влади / інших посадових осіб / прийняття рішень щодо розподілу коштів;
 - г. доступ до державних активів або коштів;
 - д. перегляд трудової історії клієнта;
 - е. нетипові операції;
 - ж. джерела коштів.

III. Ризик-орієнтований підхід при роботі з РЕР

- а. Віднесення особи до категорії високого ризику, якщо особа не підпадає під визначення РЕР, що міститься в Законі про запобігання, але має широкі повноваження в державних органах та/або суттєвий вплив на органи державної влади або їх посадових осіб, на прийняття рішень щодо розподілу державних коштів, в тому числі через близьких / пов'язаних осіб.
- б. Визнання особи пов'язаною з РЕР, не обмежуючись родинними або діловими зв'язками (за наявності інформації).
- в. Регулярне навчання працівників фронт-офісу щодо особливостей виявлення РЕР-клієнтів, зокрема, щодо:
 - проведення з клієнтом відкритого діалогу (при заповненні Опитувальника);
 - надання клієнтові додаткових роз'яснень щодо визначення РЕР;
 - інформування клієнта про те, що його буде перевірено на факт належності до РЕР-категорії;
 - інформування клієнта про недопустимість приховування своєї приналежності до РЕР.
- г. Факт участі / перемоги в тендерах з державних

закупівель не свідчить про відсутність корупційних ризиків та/або ризиків, пов'язаних з відмиванням коштів.

IV. Рекомендації стосовно порядку проведення аналізу фінансових операцій з метою виявлення фіктивної діяльності

Позитивна практика

Ситуативний приклад 1

В банку в одній із філій в Південному регіоні відкрито рахунки 11 юридичним особам, по яких було виявлено низку операцій з призначенням платежу «сплата боргу згідно повідомлення про відступлення права вимоги».

Банком ретельно проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтами за їх рахунками, співставлені призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної діяльності, якими займаються клієнти.

Також проаналізовано інформацію, отриману під час ідентифікації та вивчення клієнтів при встановленні ділових відносин, фінансову звітність клієнтів, подану ними до банку. Перевірено наявність платежів із сплати податків, проаналізовано контрагентів клієнтів.

Встановлено, що всі клієнти зареєстровані у м. Києві, а рахунки відкриті у відділеннях банку в Південному регіоні, при чому офіси в цьому регіоні відсутні. Клієнти протягом тривалого часу особисто не з'являлись до банку. З відкритих джерел встановлено, що по всіх клієнтах відбулися зміни (керівники або юридична адреса), але оновлені документи/інформація до відділень банку клієнтами не надавалися.

Відповідно до видів зазначених видів економічної діяльності, окремі клієнти займаються заготівлею вторсировини, металу, але при цьому не мають складських приміщення у власності або оренді.

У окремих клієнтів відсутні платежі по рахунку із сплати податків та виплати заробітної плати (відповідно до наданої клієнтом інформації рахунки в інших банках відсутні).

Розмір статутних капіталів кожного клієнта не перевищує 50 тис. грн., при цьому обіг коштів по рахунках кожного клієнта є значним. Призначення вхідних та вихідних платежів у окремих клієнтів є

Негативна практика

Ситуативний приклад 1

В банку обслуговується ФОП «С», який на постійній основі отримує кошти від юридичної особи А (далі - ЮО «А») за надані консультаційні послуги з аналізу ринку сільгосппродукції, які в подальшому всі отримує готівкою як дохід підприємця.

Банком проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтами, співставлено призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної діяльності, якими займається ФОП «С», проаналізовано ЮО «А» як основного контрагента клієнта.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що кошти надходять від ЮО «А», яка є єдиним контрагентом клієнта ФОП «С», та, в свою чергу, отримує валютні кошти із-за кордону за поставлену продукцію.

Від ФОП «С» та ЮО «А» отримано договори, акти виконаних робіт та фінансові документи, які є однотипними та стандартними.

На підставі вищезазначеного банком було прийняте рішення щодо достатності проведених заходів з аналізу.

В той же час, банком не враховано наступні особливості:

- засновником ЮО «А» є дружина ФОП «С»;
- 100% коштів, отриманих від ЮО «А», знімаються ФОП «С» готівкою, також відсутні будь-які платежі з організації вивчення ринку, податки і інші господарські витрати;
- ЮО «А» реалізовувала свою продукцію тільки одному контрагенту – ФОП «С», і

різним, а у окремих – не відповідають вказаним видам діяльності.

Додатково від клієнтів отримано пояснення стосовно діяльності, договори і фінансові документи. Але пояснення, договори та фінансові документи, надані до банку, є однотипними, при цьому, виявлені випадки, коли один договір переуступки боргу посилається на інший, подібний. Встановлено, що, хоча формально клієнти не зв'язані, всі вони контролюються керівником однієї з юридичних осіб, обороти якої складають основну частину в групі.

Додатково службою безпеки банку з'ясовано, що ряд фізичних осіб, на яких переоформлені окремі юридичні особи були засуджені (раніше) за крадіжки або шахрайство.

На підставі результатів проведеного аналізу у банку виникла вмотивована підозра, що клієнти здійснюють фіктивну діяльність, а також прийняте рішення про припинення подальших ділових відносин.

Висновок: банком вжито достатніх дій для виявлення ознак фіктивної діяльності та прийняте зважене рішення щодо подальших ділових відносин з клієнтами.

Ситуативний приклад 2

В банку відкрито рахунок ФОП «М», по якому було виявлено операції отримання коштів від страхової компанії за надані консультаційно-посередницькі послуги з пошуку ринку потенційних страхувальників та укладання угод страхування від імені компанії, які в подальшому всі отримувалися клієнтом ФОП «М» готівкою як дохід підприємця. Було проаналізовано інформацію, отриману під час ідентифікації та вивчення клієнтів при встановленні ділових відносин, фінансову звітність клієнта та страхової компанії, перевірено наявність платежів із сплати податків.

Встановлено, що ФОП «М» був зареєстрований 3 місяці тому, офіційного офісу не має, зареєстрований за адресою місця проживання. Але незвичним було те, що за такий нетривалий час він напрацював значну базу страхувальників та уклав

відповідно, не мала потреби додаткового аналізу ринку;

- засновником іноземної компанії, від якої на рахунок ЮО «А» надходила валютна виручка за товар, є родич власника ЮО «А» та ФОП «С»;
- інших операцій по рахунках ЮО «А», крім вищевказаних, немає;
- наявні акти виконаних робіт містять ознаки формальності (як документи, що спеціально створюються для надання третій стороні, а не для використання у своїй повсякденній господарській діяльності).

Отже банком не був здійснений додатковий аналіз ринку, результати якого могли б бути враховані, для прийняття зважених менеджерських рішень.

За більш ретельного вивчення клієнта у банку мали б виникнути підозри, що така діяльність може бути частиною схеми із зняття готівкових коштів (направлена на умисне переведення безготівкових коштів в готівку), а клієнти ЮО «А» та ФОП «С» можуть здійснювати фіктивну діяльність.

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити та оцінити всі наявні ризики, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.

Ситуативний приклад 2

В банку відкрито рахунок ФОП «Ч», по якому було виявлено операції отримання коштів від низки юридичних осіб за надані консультаційні послуги з аналізу ринку сільгосппродукції, які в подальшому в повному обсязі отримувалися з рахунку готівкою як дохід підприємця. Банком проаналізовано інформацію, отриману під час здійснення ідентифікації та вивчення клієнтів при встановленні ділових відносин, фінансову звітність клієнтів, надану ними до банку, перевірено наявність платежів із сплати податків, проаналізовано контрагентів клієнтів.

Встановлено, що всі клієнти - юридичні особи є сільськогосподарськими підприємствами однієї групи та розташовані в декількох сусідніх районах однієї області.

таку велику кількість угод.

Від клієнта на свій запит Банк отримав договори, акти виконаних робіт, реєстри укладених угод з ПБ/найменуванням контрагентів. Додатково було проаналізовано ринок даної діяльності та реальність відсотків комісійних доходів ФОП«М». Отримано пояснення від ФОП«М» щодо суті його діяльності та мети отримання значних коштів готівкою. Від страхової компанії отримано акти виконаних робіт з іншими посередниками.

За результатами аналізу встановлено:

- в окремих реєстрах найменування страхувальників повторюються, хоча можуть бути вказані інші реквізити (наприклад, адреса);
- у інших посередників, як правило, перелік контрагентів в десятки разів менший, ніж у ФОП «М»;
- комісійний процент по угодах ФОП «М» завищений в 3-5 разів в порівнянні з ринковими;
- мета отримання коштів готівкою (будівництво будинку, придбання автомобілю, придбання домашньої техніки та меблів) не достатньо аргументована, такі операції клієнт може здійснювати безготівковим шляхом;
- ФОП «М» в минулому не мав досвіду роботи зі страховими продуктами.

На підставі результатів проведеного аналізу у банку виникла вмотивована підозра, що клієнти можуть здійснювати фіктивну діяльність, метою якої є переведення коштів в готівку, та прийняте рішення про припинення подальших ділових відносин.

Висновок: банком вжито достатніх заходів для виявлення ознак фіктивної діяльності та прийняте зважене рішення щодо подальших ділових відносин з клієнтами.

Ситуативний приклад 3

В банку обслуговується декілька фізичних осіб, які відкрили поточні та карткові рахунки, та уклали з банком договір про дистанційне обслуговування (інтернет-банкінг).

Банком було виявлено значну кількість щоденних безготівкових операцій по рахунках клієнтів на суми, які є граничними встановленому банком ліміту для операцій за допомогою інтернет-

Здійснюють реальну діяльність. Від ФОП «Ч» банк запросив та отримав акти виконаних робіт.

На підставі вищезазначеного банком було прийняте рішення щодо достатності проведених заходів з аналізу.

В той же час, банком не враховані наступні особливості:

- ФОП «Ч» є співзасновником однієї юридичної особи та керівником іншої юридичної особи-клієнта;
- фізична особа фактично має вирішальний вплив на роботу юридичних осіб-клієнтів, а отже, можна зробити висновок, що всі КБВ юридичних осіб-клієнтів по суті є номінальними;
- відсутні будь-які платежі по рахунку з організації вивчення ринку, інші господарські витрати;
- наявні акти виконаних робіт містять ознаки формальності.

Отже банком не був здійснений додатковий аналіз ринку, результати якого могли б бути враховані, для прийняття зважених менеджерських рішень.

За більш ретельного вивчення клієнта у банку мали б виникнути підозри, що така діяльність може бути частиною схеми із зняття готівкових коштів (направлена на умисне переведення безготівкових коштів в готівку), а ФОП «Ч» може здійснювати фіктивну діяльність.

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити та оцінити всі наявні ризики, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.

Ситуативний приклад 3

В банку обслуговується юридична особа «Х», яка отримує кошти з місцевого бюджету та знімає кошти готівкою на закупівлю товарів.

Банком було проаналізовано фінансові операції, що проводяться клієнтом, співставлено призначення вхідних та вихідних платежів із видами економічної

банкінгу. Суть операцій полягала у отриманні коштів від іншої фізичної особи та перерахування на власний рахунок в іншому банку.

Від клієнтів отримано пояснення стосовно суті операцій. Надані пояснення виявилися однотипними: отримання коштів від знайомого та перерахування на свій рахунок, а потім повернення знайомому цих коштів через рахунок в іншому банку. Метою вказали тестування програмних комплексів різних банків, а також навчання знайомого роботі з банківськими продуктами.

Встановлено, що хоча формально клієнти не зв'язані, всі вони проживають в одному населеному пункті та фактично контролюються керівником однієї юридичної особи (рахунок відкрито в іншому банку).

Було отримано інформацію про доходи вказаних фізичних осіб та встановлено, що суми, які вони використовували, не відповідають їх офіційним доходам. Джерелом надходження коштів була вказана фінансова допомога готівкою від юридичної особи (отримано розписки про отримання коштів).

Служба безпеки банку також встановила, що фізична особа, яка є власником юридичної особи, раніше була засуджена за крадіжки. А сама юридична особа має ознаки фіктивності.

На підставі результатів проведеного аналізу банк не отримав інформації, яка б спростувала його підозри, а операції визначив як такі, що не мають економічної доцільності та не відповідають фінансовому стану клієнтів. Подальші ділові відносини були припинені.

Висновок: банком вжито достатніх заходів для аналізу фінансових операцій та прийняте зважене рішення щодо подальших ділових відносин з клієнтами.

діяльності, якими займається клієнт, встановлено контрагента клієнта.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що кошти надходять від міської ради, на здійснення ремонтних робіт об'єктів соціальної сфери.

Від клієнта юридичної особи «Х» отримані договори, акти виконаних робіт, інші фінансові документи, а також пояснення щодо доцільності зняття готівкових коштів. Зміст отриманого пояснення полягав у наступному: враховуючи специфіку об'єктів (дитячі заклади) та необхідність досягнення їх різного зовнішнього вигляду, необхідно закупати матеріали в невеликих об'ємах.

На підставі результатів проведеного аналізу банком прийнято рішення стосовно достатності проведених заходів з аналізу.

В той же час, банком не враховані наступні особливості:

- одна фізична особа є засновником, директором та по суті єдиним працівником клієнта юридичної особи «Х»;
- юридична особа «Х» була створена за декілька днів до проведення першого тендеру;
- юридична особа «Х» виграла всі тендери, що призначались для виконання будівельних робіт в даному населеному пункті;
- в тендерах, як правило, приймали участь одні і ті ж самі компанії;
- у юридичної особи «Х» відсутнє обладнання та працівники для виконання робіт;
- договори та акти містять ознаки формальності;
- відсутні платежі з інших господарських витрат;
- відсутні будь-які логічні причини неможливості проведення розрахунків у безготівковій формі юридичною особою «Х».

Отже банком не був здійснений достатній аналіз, результати якого могли б бути враховані для прийняття зважених менеджерських рішень.

За більш ретельного вивчення клієнта у банку мали б виникнути підозри, що така діяльність може бути частиною схеми із розкрадання бюджетних коштів (умисне переведення безготівкових коштів в готівку), а юридична особа «Х» може здійснювати фіктивну діяльність.

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити та оцінити всі наявні ризики, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.

V. Рекомендації стосовно організації процесу контролю за внесенням та зняттям готівки

Попередній контроль	Наявність системи контролю у процесі внесення/зняття готівкових коштів (встановлення певних лімітів та визначення посадових осіб, які погоджують можливість проведення операції в залежності від суми операції)
Подальший контроль	Використання автоматизованого інструменту для виявлення нетипових операцій клієнтів та їх аналізу (сценарії налаштовуються в залежності від типу клієнта, продукту, яким користується клієнт, ризику клієнта та інших умов) Налаштування відповідних сценаріїв, які направлені на виявлення нетипових операцій, наприклад: - з внесення готівкових коштів; - із зняття готівкових коштів; - з транскордонних переказів тощо.
Операції з картковими рахунками	<ul style="list-style-type: none"> - Встановлення лімітів на внесення готівки за допомогою банкоматів та/або POS-терміналів за 1 (один) операційний день; - Встановлення лімітів на зняття коштів через банкомати, які залежать від рівня платіжної картки.

Приклади налаштованих сценаріїв для контролю операцій із внесення/зняття готівкових коштів:

Найменування сценарію	Короткий опис логіки генерації алертів
Незвично великі внесення готівкових коштів	Загальна сума внесених клієнтом готівкових коштів за тиждень перевищує встановлений банком поріг, і в цей же час суттєво відрізняється від її середнього історичного значення. Періодичність генерації алертів («червоних прапорців») – щотижня.
Значні внесення готівкових коштів	Кількість фактів внесень клієнтом готівкових коштів за тиждень перевищує встановлений Банком поріг, і в цей же час загальна сума внесених готівкових коштів перевищує інший поріг. Періодичність генерації алертів – щотижня.

Найменування сценарію	Короткий опис логіки генерації алертів
Багаторазові внесення готівкових коштів	Одночасне виконання наступних умов: - Загальна сума внесених готівкових коштів в поточному місяці перевищує встановлений поріг; - Кількість фактів внесення готівкових коштів в поточному місяці перевищує встановлений поріг; - Максимальна сума внесених готівкових коштів за попередні n місяців перевищує встановлений поріг. Періодичність генерації алертів – щомісяця.
Кілька операцій внесення готівкових коштів через каси різних відділень	Загальна сума внесених клієнтом готівкових коштів перевищує встановлений поріг впродовж календарного тижня. В цей же час, внесення готівкових коштів відбувалось щонайменше через n різних відділень банку. Періодичність генерації алертів – щодня
Кілька операцій внесення готівкових коштів на різні рахунки клієнта	Загальна сума внесених клієнтом готівкових коштів перевищує встановлений поріг впродовж календарного тижня. В цей же час, внесення готівкових коштів відбувалось щонайменше на n різних рахунків клієнта. Періодичність генерації алертів – щодня
Структуровані внесення готівкових коштів	Загальна сума структурованих (подрібнених) операцій по внесенню готівкових коштів перевищує встановлений поріг впродовж календарного тижня. Періодичність генерації алертів – щодня
Незвично великі зняття готівкових коштів	Загальна сума знятих клієнтом готівкових коштів за тиждень перевищує встановлений поріг, і в цей же час суттєво відрізняється від її середнього історичного значення. Періодичність генерації алертів – щотижня.
Значні зняття готівкових коштів	Кількість операцій зняття готівкових коштів клієнтом за тиждень перевищує встановлений поріг, і в цей же час загальна сума зняття перевищує інший поріг. Періодичність генерації алертів – щотижня.
Швидкий рух коштів, які надійшли з-за кордону, в готівкову форму	Загальна сума вхідних міжнародних платежів та загальна сума знятих готівкових коштів перевищують встановлений поріг впродовж одного тижня. В цей же час сума вхідних міжнародних платежів та загальну сума знятих готівкових коштів відрізняються на встановлений відсоток (граничне значення). Періодичність генерації алертів – щотижня.

***n** – значення, що встановлюється банком внутрішніми процедурами, та може змінюватися за необхідності.

Формування «Білого

«Білий список» - перелік клієнтів, операції яких по внесенню значних сум готівки, не будуть автоматично підпадати під

списку»

процедуру попереднього погодження на умовах, погоджених підрозділом фінансового моніторингу банку/комплаєнсу.

Зазвичай до “Білого списку” включаються лише юридичні особи та фізичні особи-підприємці на строк до 1-го року з дати погодження, але не більше ніж дата наступного уточнення інформації щодо ідентифікації та вивчення клієнтів.

Для того, щоб клієнта було включено до “Білого списку” працівник Банку, який є менеджером клієнта, повинен підготувати окрему заявку за формою, зазначеною у відповідному порядку, та направити її на погодження підрозділом фінансового моніторингу/комплаєнсу.

Підрозділ фінансового моніторингу/комплаєнсу розглядає заявку на включення клієнта до “Білого списку” та надає висновок.

Інформаційне забезпечення

Для клієнтів:

- Інформація на зовнішньому сайті Банку
- Інформація в Контакт-центрі
- Спеціальні друковані матеріали (флаєр)
- Інформація біля касових вікон
- Інформація для Партнерів Банку

Для працівників Банку:

- Порядок попереднього погодження прийняття/зняття готівки в касі Банку
- Інформація для роботи з запереченнями Клієнтів
- Інструкція
- Курс та тест дистанційного навчання.

Питання, на які необхідно звернути увагу в інформаційному забезпеченні для працівників

ЗАБОРОНЕНО

ДРОБЛЕННЯ:

1. Здійснення на одному відділенні у одного працівника відділення одночасно декількох прибуткових касових операцій (загальна сума, яких дорівнює або перевищує 150 000,00 грн.) одним платником на користь:

- одного одержувача з метою уникнення ідентифікації та/або отримання попереднього погодження на внесення готівки на більш низькому рівні;
- різних одержувачів.

2. Проведення прибуткових касових операцій на суми, які є менші граничних відповідно до порядку, з метою уникнення процедури попереднього погодження взагалі або на більш високому рівні.

ДОЗВОЛЕНО

Попереднє погодження внесення готівкових коштів не в момент звернення Клієнта на відділення, а заздалегідь.

Таке погодження діє протягом 10 робочих днів і поширюється на одноразове внесення суми не більше узгодженого ліміту.

При узгодженні необхідно погоджувати більшу суму, з урахуванням курсової різниці, можливих змін у договорах клієнта тощо, для того, щоб не довелося отримувати повторне погодження.

Позитивна практика

Ситуативний приклад

До банку звернувся клієнт – фізична особа щодо внесення готівки на власний поточний рахунок з подальшим перерахуванням на рахунок юридичної

Негативна практика

Ситуативний приклад

До банку звернулась фізична особа щодо внесення готівкових коштів на власний, щойно відкритий, рахунок з подальшим

особи як надання фінансової допомоги в сумі 500 тис.грн.

Наявна в Банку інформація щодо фінансового стану клієнта (щомісячний дохід клієнта у вигляді зарплати в розмірі до 10 тис.грн.) свідчить про відсутність можливостей у клієнта проводити операції на значні суми.

Банком запитано додаткові документи щодо джерел походження готівкових коштів.

Фізичною особою надано підтвердні документи:

- що вона є засновником юридичної особи;
- протоколи та наказ про виплату дивідендів юридичною особою;
- копію виписки з рахунку фізичної особи в іншому банку з підтвердженням факту отримання дивідендів.

Банком проаналізовано наявну в інформаційних джерелах інформацію щодо юридичної особи, в якій клієнт є засновником. Негативної інформації не виявлено.

Висновок: банком вжито достатніх заходів для аналізу фінансової операції клієнта.

перерахуванням на рахунок юридичної особи як оплата за автомобіль в розмірі близько 1 млн. грн.

Наявна в Банку інформація щодо клієнта:

- щомісячний дохід у вигляді зарплати 10 тис.грн.
- основне місце роботи – компанія, де клієнт займає посаду керівника.

Банком з метою встановлення джерел походження коштів запитані інші документи, що можуть розкрити джерело походження коштів та зможуть підтвердити платоспроможність клієнта.

Клієнтом надано інформацію щодо отримання річної премії за попередні 3 роки у сумі 1,5 млн грн.

Банк здійснив операції по внесенню готівки з подальшим переказом коштів як оплата за автомобіль.

Банк при вивченні операції не врахував декілька важливих ознак:

- довідка, яка видана юридичною особою, була підписана цією ж фізичною особою, як керівником компанії;
- юридична особа, засновником якої є клієнт, є також клієнтом цього банку, а інформація про такі операції по рахунку, в банку відсутня (додатково не було запитано інших документів, які б підтвердили факт виплати/отримання фізичною особою таких коштів)

Висновок: така практика є негативною у зв'язку з тим, що вона не дає змоги виявити та оцінити всі наявні ризики, та свідчить про формальний підхід банку до здійснення аналізу.